

'Voor jou is een
andere toekomst
weggelegd'

Twijfel aan de zin van het leven als katalysator van zingeving

Hoe kan het dat sommige mensen uit de criminaliteit blijven terwijl ze wel zijn opgegroeid in een criminele buurt en blootstaan aan verkeerde invloeden? Over de rol van veerkracht en het belang van twijfel bij het zoeken naar zingeving.

“M’n verleden is m’n toekomst. Ik kan nu alle straatkennis benutten in m’n studie.”

■ Sheila Adjiembaks

Ik ontmoet Sven (31 jaar) in de zomer van 2012. We spreken af in het restaurant van V&D in Den Haag. Via professionals in mijn netwerk werd ik getipt: Sven had als student stage gelopen bij een van de organisaties in mijn netwerk en gezien zijn achtergrond zou hij mooi passen in mijn onderzoek naar *resistance to crime*: een onderzoek naar de levensverhalen van personen die géén criminele carrière hebben ontwikkeld, terwijl zij wel blootstaan aan verleidingen of druk van criminaliteit, of daarmee zijn opgegroeid. De zogeheten ‘resisters’. Sven vertelt honderduit terwijl we aan tafel zitten. Hoe hij is opgegroeid in een zeer criminele buurt met grote bewondering voor zijn buurjongen (‘broer’) Edward, die voor hem het toonbeeld was van een succesvolle criminele carrière in de (inter)nationale drugshandel. Sven is zelf echter niet het criminele pad opgegaan. Hij is hbo-student en leidt een rustig leven, samen met zijn vriendin. Hij vertelt mij over de ‘straatcriminelen’, het ‘grote geld’, de verleidingen van de criminaliteit en hoe hij als jongen van tien al op de achterbank van de auto zat en getuige was van de drugshandel van Edward. “Dan zag ik altijd heel veel *exchange*, grote bedragen. Marken, ponden zag ik over en

weer gaan, grote stukken hasj en alles.” Is Sven bijzonder veerkrachtig? Hij was immers ingebed in een crimineel netwerk, maar heeft toch een ander levenspad bewandeld. Ik leg Sven na ons eerste gesprek een vragenlijst voor die mentale veerkracht meet. Als resultaat van (een deel van) de idiografische analyse van gesprekken met Sven bespreek ik in deze bijdrage de betekenis van Svens opvallende mentale-veerkrachtscore in het licht van zijn levensverhaal.

Weerstand tegen verleiding

Seligman en Csikszentmihalyi (2000:5) hebben als grondleggers het gebrek aan wetenschappelijk onderzoek op het gebied van de positieve psychologie vastgesteld – en tegelijkertijd de toenemende belangstelling voor dit soort onderzoek. In Nederland doen onder anderen Ernst Bohlmeijer, Jan Walburg, Gerben Westerhof en Anneke Sools onderzoek in het kader van deze stroming (Sools, 2010; Walburg, 2016:81; Bohlmeijer, Bolier, Walburg, Westerhof, 2013). De positieve psychologie richt zich op de positieve (individuele) uitzondering (Walburg, 2015:81) en dit omvat ook (mentale) veerkracht ofwel *resilience* (Masten, Best & Garmezy, 1990; Masten, 2007; Rutter, 2006; Werner, 2000).

Wat is het bijzondere aan 'resisters' als Sven – is dat (mentale) veerkracht? Veerkracht draait om 'normale ontwikkeling' in bijzondere (risico-volle) omstandigheden. Rutter vat 'resilience' samen als *'a concept that suggests that some individuals have a relatively good psychological outcome, despite suffering risk experiences that would be expected to bring about serious sequelae.'* (in Clarke-Stewart & Dunn, 2006:26). Ungar legt hierin de nadruk op het belang van de sociaal-culturele context of omgeving (Ungar, 2013). *Resilience* relateert daarmee in ieder geval aan *resistance to crime*, vanwege het overeenkomstige uitgangspunt van een mentaal individueel gezonde ontwikkeling in een risico-volle sociale omgeving.

Meten van veerkracht

Er zijn meerdere vragenlijsten waarmee we mentale veerkracht kunnen meten. Zo bestaan bijvoorbeeld de VK+-test (Portzky, 2015) en de (in het Nederlands) vertaalde versie van de *resilience questionnaire* (RS-NL vragenlijst), ontwikkeld door Wagnild & Young (1993). In dit onderzoek is laatsgenoemde RS-NL vragenlijst gebruikt. Deze bestaat uit 25 stellingen (items) en is opgebouwd uit twee (sub)schalen: Persoonlijke Competentie (PC), met zeventien items, en Acceptatie van Zelf en Leven (AZL), met acht items. Een hoge score op PC-items wijst op een hoge mate van zelfvertrouwen, onafhankelijkheid, overtuigingskracht, taaiheid, gevoel van beheersing van de situatie, vindingrijkheid en doorzettingsvermogen. Elke overwinning op tegenslag vergroot het zelfvertrouwen waarmee toekomstige problemen worden aangepakt omdat men het gevoel heeft geleerd te hebben uit eerdere ervaring(en). Ook het gevoel het zelf te hebben gedaan, vormt een belangrijk element in de subjectieve inschatting van capaciteiten (Wagnild, 2008:81ev). Een hoge score op AZL-items wijst op een hoge mate van aanpassingsvermogen, evenwichtigheid, flexibiliteit en een evenwichtige kijk op het leven. Dit wijst op aanvaarding van het leven zoals het komt, het vermijden van een

nutteloze strijd tegen voldongen feiten waaraan men toch niets meer kan veranderen. Mensen die hoog scoren op AZL-items vertonen een grotere innerlijke rust en kalmte wanneer zij met tegenslagen worden geconfronteerd (Wagnild, 2008:82).

Surinaamse identificatie

Sven scoort in mijn onderzoek (als één van de weinigen overigens) uitzonderlijk hoog op *resilience*. Hij scoort het maximale op bijna alle items uit de RS-NL vragenlijst. Opvallend is echter zijn score op één stelling, AZL-item 11: 'Ik twijfel aan de zin van het leven'. Hier rapporteert Sven dat hij het 'gedeeltelijk eens' is met de stelling. Dit is opmerkelijk. De interpretatie van de RS-NL vragenlijst indiceert dat hoog-resilient of veerkrachtige personen het eerder (helemaal of gedeeltelijk) *oneens* zijn met deze negatieve stellingname (Wagnild, 2008:54). De RS-NL vragenlijst veronderstelt immers dat een hoge mate van mentale veerkracht eerder verband houdt met de afwezigheid van twijfel aan de zin van het leven dan met de aanwezigheid ervan. Genoeg reden deze opvallende itemscore van Sven als meest veerkrachtige 'resister' in het licht van zijn levensverhaal eens nader te bekijken. Sven groeit als klein jongetje op in een criminele buurt in Den Haag. Hij is zich ervan bewust dat hij geen doorsnee man is: "Dit verhaal is wel wat unieker dan het gemiddelde verhaal wat je hoort, zeg maar." Zijn jeugd wordt getekend door meervoudige problematiek. Zijn moeder heeft als (mishandelde) ex-prostitutue haar handen vol aan haar eigen (psychische) problemen. Svens vader raakt uit beeld wanneer hij kleuter is. Als kind en tiener verblijft Sven veel bij zijn Surinaamse burens. Hij eet daar, slaapt daar, leert hun taal en gebruiken. Hij neemt zelfs enige tijd hun achternaam aan en vereenzelvigd zich in sterke mate met het milieu van hen. Sven ontwikkelt van kinds af aan vooral een zeer hechte band met zijn tien jaar oudere buurjongen Edward, die hij in zijn levensverhaal zijn 'broer' noemt: "We waren twee handen op een buik." Sven is er getuige van hoe zijn burens zich met

eigen regels staande houden in de buurt. Hij ziet Edward zich tot een succesvolle (inter) nationale drughandelaar ontpoppen die snel, veel geld op illegale wijze weet te genereren. Deze sociale omgeving heeft weerslag op Svens toekomstvisie: "Ik ben niet met studerende mensen opgegroeid, dus dacht ik ook dat ik een crimineel moest worden."

Erkenning

Sven is naar eigen zeggen voortdurend op zoek geweest naar Edwards erkenning van een criminele succesvolle identiteit: "Erkenning, gewoon, dat we samen, weet je, op dat niveau, wou ik ook erkenning eigenlijk."

Sven krijgt de gehoopte erkenning echter niet: "Ik voelde me erg in de steek gelaten door hem... dat we zo close waren. Dat was opeens weg... Hij ging naar Suriname, zaken regelen, en ik moest van andere mensen horen hoe rijk hij was.. ik dacht: 'Hallo?!?', wat is hier aan de hand? We waren altijd samen! Ben je mij vergeten?!' Paradoxaal om te zeggen, maar ik hoopte dat hij me juist zou meetrokken in zijn

drugsding eigenlijk, succes ja, omdat ik dan ook financieel onafhankelijk was. Dat dacht ik toen, omdat ik jonger was. Ik dacht, m'n broer neemt me mee. Maar toen hij eenmaal in Suriname was en alles op poten ging zetten, ja... toen verwaterde dat allemaal."

Tijdens de detentie van Edward kreeg Sven wel een brief van zijn 'broer': "Ja, je bent altijd m'n broertje, ik zal altijd van je blijven houden, maar ik wou je gewoon niet betrekken bij m'n zaken, want voor jou is een andere toekomst weggelegd."

Regenwoud

Het gevoel van verlating en miskenning door Edward brengt een zoektocht met zich mee: wie is Sven nu eigenlijk en wat is zijn doel? De hoop op erkenning door in de voetstappen van Edward te treden, is op teleurstelling uitgedraaid. Een figuurlijke breuk (Murray & Sools, 2015) is hiermee zichtbaar in Svens levensverhaal. Deze breuk leidt tot twijfel omtrent de gewenste identiteit en levensdoelen die Sven voor ogen had. Svens levensverhaal komt daar-

mee in het teken te staan van een persoonlijke zoektocht, waarin het vinden van zingeving centraal staat.

Hij illustreert het vinden van een diepere betekenis van het leven (mede) aan de hand van spiritueel geladen ervaringen die duiden op zingeving op een ander, hoger niveau. Hij vertelt in dit kader bijvoorbeeld over zijn verblijf in Suriname: "Toen op het erf, die rust, het erf... en toen opeens ging het hard regenen, dan voelde je zo echt het regenwoud... en opeens keihard ging het regenen. Toen opeens m'n neefje, ging eeh... ging-ie zich helemaal uitkleden. Kleren uit, en opeens ging-ie door de modder rennen, gooien... en opeens is-ie weer een kind geworden... en toen deed ik met hem mee. Toen ging ik ook m'n kleren uitdoen, enne... het was helemaal donker, 's avonds laat om elf uur.. Gewoon dat gevoel dat eehm... primitieve gevoel, gewoon dat je vrij leven kan, buiten bent en die geur van die bomen, die natuur die je opsnuift van het harde regen... Toen voelde ik me wel echt één met iets, met niet een God ofzo, maar toen dacht ik wel van jeetje...dit is wel echt zo'n puur gevoel (...) Zo puur was het en ik voelde me zo één met gewoon het leven, met de wereld, met... Het materialisme, dat viel van me af. Het is allemaal immaterieel enne... alles in je ... Heel primitief. (...) Toen rook je echt die bossen... de jungle, een beetje van Suriname... Toen dacht ik wow, dit is, eehm, gewoon heel apart. Zo van, Jezus, er is gewoon iets meer... zo 'n mooie natuur, zo 'n mooie dingetjes... Hoe kan je je zo voelen, weet je... Het zijn een beetje kerndingen die ik wel bij me wil houden, want het houdt je altijd een beetje dichtbij de bron van het leven."

Terugblikken om vooruit te kijken...

Wat betekent nu het vinden van zingeving op hoger niveau ten aanzien van Edwards' miskenning (of Svens doel tot erkenning) in dit verhaal? Twee zaken zijn hier van belang. Allereerst uit Sven tijdens zijn vertelling het persoonlijk inzicht dat hij net als Edward wilde zijn, maar

dat hij eigenlijk gewoonweg anders is: "We zijn echt heel close opgevoed. Maar ja, zoals nu, door de jaren heen is gewoon duidelijk, ik ben een totaal ander persoon dan Edward. Ik ben niet zo zakelijk en op geld, weet je. Ik ben helemaal niet zo. Ik ben immaterialistisch en een beetje primitief en emotioneel ook nog. Edward is alles behalve dat." Een van oorsprong negatieve ervaring (miskenning door rolmodel Edward) wordt, wanneer Sven terugblijkt, aldus geneutraliseerd en krijgt in Svens verhaal uiteindelijk zelfs een positieve wending: Sven is immers (mede) ten gevolge van de miskenning door Edward uiteindelijk tot inzicht op een hoger niveau gekomen.

Tegelijkertijd lijkt erkenning door anderen, in een ander milieu, Sven in staat te hebben gesteld zich uiteindelijk te kunnen distantiëren van zijn criminele rolmodel Edward. Hierdoor ontstaat bij hem ruimte voor het zich eigen maken van alternatieve toekomstplannen en een daarbij behorende niet-criminele identiteit: "Ik krijg gewoon waardering van mensen die gewoon al een hele masterstudie hebben afgerond en door dat soort dingen merk ik dat er meer in het vat zit... van, ik kan veel meer bereiken."

Sven vertelt uiteindelijk zijn bestemming of levensdoel te hebben gevonden: "Degene die je nu voor je hebt is... iemand die al z'n hele leven lang onderzoeken doet van de straat... Gewoon alle kennis van de straat die ik nu heb, nu kan ik dat benutten in m'n studie en dat heb ik nu eindelijk door... Waar m'n expertise zit. (...) Het woord 'straatpsycholoog', dat ben ik ten voeten uit."

Concluderend

Het levensverhaal van Sven maakt duidelijk dat zijn twijfel aan de zin van het leven betekenisvol kan zijn ten aanzien van het zoeken en vinden van zingeving op een hoger niveau. Het is daarmee tegen de achtergrond van Svens levensverhaal niet zozeer contradictoer met zijn uitzonderlijk hoge mate van veerkracht, maar kan eerder als *katalysator* worden gezien van zijn zoektocht naar zingeving, het zoeken

naar en vinden van individuele levensdoelen en een passende identiteit. Zonder twijfel immers minder aanleiding voor een zoektocht naar zingeving. Svens twijfel aan de zin van het leven is in dit perspectief eerder in lijn met zijn veerkrachtig vermogen om negatieve ervaringen een positieve betekenis te geven.

Sven, tot slot: "Alles wat ik vertegenwoordig naar en van de straat en wie ik ook ben... M'n verleden is m'n toekomst. Dat is een beetje m'n motto, dus al die, al die dingen, dat is het fundament voor hoe ik nu m'n motivatie voor m'n studie vind en wie ik ben." ■

Herleidbare gegevens, zoals (plaats)namen, zijn geanonimiseerd.

Mr. S.D. (Sheila) Adjiebak MA is criminoloog en werkt als docent-onderzoeker bij de Juridische hogeschool Avans-Fontys. Zij is verbonden aan het Expertisecentrum Veiligheid Avans. Zij promoveert aan de Open Universiteit en de Universiteit Twente op een onderzoek naar levensverhalen van resisters. www.avans.nl/onderzoek/deelnemers/inleiding/veiligheid-openbare-orde-en-recht/sheila-adjiebak

Referenties

- Bohlmeijer, Ernst and Bolier, Linda and Walburg, Jan A. (2013) *Handboek positieve psychologie: theorie, onderzoek en toepassingen*. NUR 770. Uitgeverij Boom, Amsterdam.
- Masten, A. Best, & Garmezy (1990). Resilience and development: Contributions from the study of children who overcome adversity. *Development and Psychopathology* / Volume 2 / Issue 04 / October 1990, pp 425-444. Cambridge University Press.
- Masten, A. (2007). Resilience in deve-

loping systems: Progress and promise as the fourth wave rises. *Development and Psychopathology* 19 (2007), 921–930. Cambridge University Press

- Murray, M., & Sools, A. (2015). Narrative research in clinical and health psychology. In P. Rohleder, & A. Lyons (Eds.), *Qualitative research in clinical and health psychology*. PalgraveMacmillan.
- Portzky, M. (2015). *Veerkracht*. Witsand Uitgevers.
- Rutter, M. (2006). The promotion of resilience in the face of adversity. In: Clarke-Stewart & Dunn, *Families count: Effects on child & adolescent development*. Cambridge University Press.
- Seligman, M.E.P. & Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive Psychology, an introduction. *American Psychologist*, Vol. 1, 5-14.
- Sools, A. (2010). *De ontwikkeling van narratieve competentie. Bijdrage aan een onderzoeksmethodologie voor de bestudering van een gezond leven*. Den Haag: Albani.
- Ungar, M. (2004). *Nurturing hidden resilience in troubled youth*. Toronto: University of Toronto Press.
- Ungar, M. (2013). Resilience, Trauma, context and culture. *Trauma, Violence, & Abuse* 14(3) 255-266.
- Wagnild, G. (2008), *Resilience Scale – Nederlandse versie*, vertaald door M. Portzky.
- Harcourt test Publishers.
- Walburg, J. (2015). *Positieve gezondheid, naar een bloeiende samenleving*. Bohn Stafleu van Loghum.
- Werner, E. (2000). Protective factors and individual resilience. In: Shonkoff, J., Meisels, S., *Handbook of early childhood intervention*. Cambridge University Press.